

JOSEP ROMEU I FIGUERAS

JAUME AGELET I GARRIGA I JOSEP ROMEU:
UNA AMISTAT POÈTICA*

Estic content de trobar-me de nou a la capital de la Terra Ferma. No és pas la primera vegada que m'hi he desplaçat per unes hores per parlar davant d'un auditori que ha sofert el suplici d'escoltar-me. Que jo recordi, hi he vingut per fer-hi alguna conferència quatre vegades; de primer, a l'Institut d'Estudis Ilerdencs per tres vegades, a la darre-
ra de les quals vaig impartir una classe destinada a Jaume Agelet i Garriga, que va ésser publicada per l'esmentat Institut monogràficament i que més tard fou impresa com a pròleg de *Poesies completes* del nostre autor, volum primer, aparegut a Lleida el 1984, en edició promoguda per l'expressat Institut. La quarta vegada vaig parlar del poeta J. V. Foix en la Facultat de Lletres d'aquesta Universitat de Lleida.

Ara hi vinc a parlar de Jaume Agelet i Garriga novament, a propòsit d'un tema que m'ha estat suggerit per Enric Falguera, que prepara un estudi aprofundit del nostre poeta, com a coronament dels seus estudis de doctorat. Em va donar a escollir entre altres temes i vaig triar el que motiva aquest meu parlament: l'amistat entre Agelet i jo mateix, tot especificant que fou estrictament poètica i ja diré per què.

Quan Falguera me'n va parlar i m'invità a pronunciar aquestes notes a la Universitat lleidatana, tot seguit se suscità la causa per la qual ell havia escollit un poeta nascut en aquesta ciutat. Ho vaig comprendre tot seguit i en vaig veure els motius: especialment per la vàlua real del poeta i precisament perquè era de Lleida. Jo crec sincerament que Agelet podia haver nascut a qualsevol lloc de Catalunya i que no calia que ho hagués fet a Lleida necessàriament. Però comprenc bé la

* Text inèdit de la conferència dictada a la Universitat de Lleida el 14 de novembre de 2001 dins el cicle *Jaume Agelet i Garriga: una revisió crítica*, organitzat per l'Àgora Literària de Ponent, les actes del qual es recullen al volum *Sóc ací de retorn. Jaume Agelet i Garriga, una llum per descobrir* (en premsa). — JORDI PRENAFETA I PÀMPOLS.

intencionalitat de Falguera, que rau especialment en l'anhel ultrancer de dedicar-se a un il·lustre conciadà, d'altra banda prou conegut a les nostres lletres, tot i que un altre estudi ben aprofundit a afegir als que ja s'han escrit no està mai per demés.

Tanmateix, aquesta posició fa pensar, perquè al darrere hi pot haver un cert localisme que no és gens necessari, i ben cert que no parlo de l'intent lloable del nostre estudiant de cursos de doctorat ja superats i que coronarà amb l'obra projectada. Penso —i no voldria pas molestar ningú— que hi ha entre els lleidatans, tant els de la capital com els de la seva comarca, una mena de sensació que des de Barcelona se'ls margina o no se'ls considera en la seva justa vàlua, una sensació decebent i frustrant. És veritat, en certa manera, i això fa reflexionar força, Cal tenir en compte que Barcelona és una ciutat macrocefala, capital d'un país petit i molt divers. La idea noucentista de la Barcelona-ciutat que engloba i influeix la totalitat de la Catalunya plural és una noció segurament falsa, perquè suposa centralització i dirigisme. Hauríem d'anar a una visió més matisada i, sobretot, més supranacional, amb la qual cada comarca fes sentir la seva veu distintiva i personal, amb imaginació, esforç i eficàcia, perquè Catalunya és plural i antropològicament i culturalment molt rica. Centralitzar en la Ciutat Comtal tots els valors i les iniciatives ens pot portar a considerar que és l'única illa fèrtil d'un oceà o una mar estèrils.

En el cas de Lleida, culturalment i humanísticament parlant, cal reconèixer la seva personalitat fonamental i específica i com semblant personalitat s'ha deixat sentir i es deixa sentir en el concert de les lletres i de la creació, malgrat el seu temor a l'aparent i parcial, si per cas, ostracisme.

El nom i l'obra de Jaume Agelet i Garriga no són els únics que sonen en aquest concert i són apreciats com cal. Però sempre hi haurà el perill, sempre existirà el temor que les avaluacions hagin estat o siguin insuficients i escasses. Això és comprensible per la macrocefàlia barcelonina abans indicada, que, certament, no col·labora com deuria. Ara, sabem com ha estat de ben rebut i estimat un Màrius Torres, i com un personatge de comarques lleidatanes com fou Manuel de Pedrolo va excel·lir en el camp de la novel·la catalana. Ja sé que Pedrolo deu bona part del seu renom, qualitat intrínseca de l'obra al marge,

perquè s'acabà de formar a Barcelona i hi va tenir l'oportunitat de publicar els seus llibres. Jo recordo, diré entre parèntesis, el seu aterratge a la Ciutat Comtal pels anys quaranta i com assistia a les reunions i tertúlies que fèiem la gent de la revista «Ariel» els dimarts al vespre a un cafè molt cèntric de la plaça de Catalunya, cantonada amb Bergara, on Pedrolo ens parlava de «lo» Hemingway i de «lo» Faulkner, que nosaltres a penes coneixíem i que ell havia llegit abans de la seva vinguda a la gran ciutat, la qual cosa significava ja una preparació important. Josep Vallverdú, lleidatà, és prou conegut també, a pesar del seu exili voluntari a l'Espluga de Francolí. A més, cal pensar en altra gent, com Dolors Sistac, animadora cultural a la seva ciutat i autora d'una tesi doctoral notable, i, des de Barcelona, la personalitat eminent d'un comarcal lleidatà de cultura universal: Sebastià Serrano. Hi ha, també, empreses llibreres de pes com la dinàmica editorial Pagès Editors, que sap vendre els exemplars que publica a Lleida arreu del país perquè utilitza el vincle difusiu dels millors distribuïdors especialitzats en el repartiment d'obres impreses. Penso així mateix en el pes específic de la poesia de Jordi Pàmies, a qui potser no ha acompanyat la sort en la divulgació de la seva obra arreu del país. També penso en els estudis sòlids sobre història del teatre català antic i localitzat en poblacions lleidatanes diverses de Ramon Miró, que és prou conegut i reconegut pels especialistes de la matèria. Hi ha gent que estudien com cal temes diversos, a les terres lleidatanes, alguns residents a Barcelona. I no voldria de cap manera que ningú se sentís marginat si no l'esmento. El meu elenc de personalitats citades, procedents de la capital i de les comarques de Ponent, no vol ésser més que indicatiu i de cap manera exhaustiu.

Vaig al tema que m'ha estat proposat. L'amistat entre Jaume Agelet i Garriga i jo ha estat precisament poètica, o, més ben dit, ambdós ens relacionàrem i de fet intimàrem a causa del nostre conreu apassionat de la poesia. Aquesta amistat, doncs, no contenia cap aspecte referent a actituds o confidències de tipus familiar i afectiu de caire extraliterari. Eren dues vides que s'incardinaven en una passió per les lletres, però no pas individualment i personal. És clar, però, que la meva coneixença d'Agelet provenia, no solament del tracte, sobretot epistolar, sinó de l'estudi i la recerca tant de la seva obra com de la

seva biografia. D'altra banda, aquesta biografia en una gran part se'n escapa per manca d'informació objectiva i a causa també del caràcter i el comportament del poeta, introvertit i solitari, no gens donat a les confidències, sempre prudent i retret, segurament a causa de la seva professió de diplomàtic, tant com una característica, potser genèrica, de l'home mateix i de circumstàncies essencials de la pròpia vida, perquè hem de recordar que no va conèixer la seva mare, morta vint dies després de néixer el fill, la qual cosa suposa una soledat d'infantesa i d'adolescència, en part compensada per unes poques persones que tingueren cura d'ell i que se'n separaren, de fet, el mateix moment que emprengué els estudis de batxillerat, que seguí en gran part als jesuïtes de Sarrià, i, més endavant, ja jove fet, la carrera de Dret, que seguí a Madrid, lluny del seu pare i de les persones que se n'ocupaven. Ignoro com eren les relacions, el comport mutu i els afectes amb la seva esposa, Mary Royaar, durant anys al seu pis de París, a l'Avenue de Pierre 1er de Serbie. Sé perfectament la seva propensió a la soledat i els viatges que sempre feia en solitari. Les cartes que m'adreçava venien de París la gran majoria de les vegades, però també de Madrid, on vivia el seu nebot, d'Àvila i de Jaca, per exemple. En les investigacions d'una biografia, sempre hi sentirem un buit i una desconexió globalitzants que no ens permeten, amb la seva fredor, percebre el pàlpit [*sic*] d'una vida sacsejada per la sort i la dissort, l'amor o la indiferència envers valors i factors vitals i entranyables. El 1920 ingressà a la carrera diplomàtica i exercí a Viena, Mèxic, Washington, la Haia i París, on acabà per residir definitivament. Havia viatjat molt per tot Europa i per gran part d'Amèrica. I, per les vacances, havia errabundejat pel Pirineu català i l'aragonès, sempre sol, hi insisteixo, per soledats de pics, avetars i caminois de muntanya, que tant de rastre han deixat als seus poemes.

Com prou sabem, Jaume Agelet i Garriga va néixer a Lleida el 26 de juliol de 1888 i morí a Madrid, a casa dels seus nebots, que tingueren cura d'ell per la malaltia que l'afectava i que acabà amb ell el 13 de març de 1981, als noranta-dos anys, a causa d'una afecció cardíaca.

La meua coneixença de Jaume Agelet s'esdevingué amb motiu de la publicació del seu poemari *Pluges a l'erm*, que va editar Josep Pedreira a la seva col·lecció poètica «Els llibres de l'Óssa Menor», el 1953.

Pedreira va ésser un editor de poesia de molta sensibilitat, i la col·lecció que dirigia ha passat fa uns anys a les Edicions Proa, a causa d'una greu malaltia que contragué. Ell em va demanar de fer el pròleg a l'esmentat llibre de poemes del nostre autor. Fins aquell moment, jo tenia una idea molt vaga d'Agelet i la seva poesia, ho confesso, de manera que vaig llegir *Pluges a l'erm* amb sorpresa, delectança i molt d'interès, perquè tractava una temàtica que a mi m'atreia d'una manera especial, com és la visió dels camps llaurats i sedejants i la pluja que els havia d'amarar d'aigua bona. Em vaig interessar per la poesia d'Agelet a través d'aquest llibre i el to objectiu i cenyit que caracteritza el seu estil personalíssim. Vaig redactar el pròleg que Pedreira m'havia encomanat amb respecte i admiració. El vaig titular *Pluges fecundes*, empès per la impressió dels poemes, que tracten, d'una manera similar amb el meu comerç líric, de la contemplació de la terra. Hi vaig percebre, doncs, una afinat conceptual i emotiva molt similar a la meua obra. Agelet m'escriu a propòsit del pròleg, com ja diré més endavant.

Dos anys més tard, el 1955, Tomàs Garcés i la direcció de l'Editorial Selecta em proposaren, a instàncies meves, de fer un nou pròleg, aquesta vegada per a l'*Obra poètica (1924-1955)* de Jaume Agelet, pel que sé, a causa de la bona acollida que tingué el pròleg de *Pluges a l'erm* per part de Garcés i especialment de l'autor. El nostre poeta estigué molt satisfet i agraït d'aquest nou pròleg. Contaré una breu anècdota sobre la dita *Obra poètica*, que recull poemaris de l'autor lleidatà des de 1924, l'any del primer que publicà, fins a 1955, el darrer, inèdit, fins a la data de l'edició d'*Obra poètica*. Agelet, doncs, em comentà que estava una mica espantat perquè li semblava que Editorial Selecta havia fet un tiratge d'exemplars excessiu i que era impensable que es venguessin, ell, que tret de *Pluges a l'erm*, havia editat personalment els seus llibres de poemes amb un tiratge molt reduït i que anava destinat a amics i gent de la ploma de la seva coneixença, sense preocupar-se de la difusió dels llibres. D'altra banda, quan sortia a la llum un dels seus llibres, el feia trametre a les persones que ell creia que els podria interessar, segons que ja he dit, pel seu administrador de Lleida amb una targeta que duia escrita la nota: «De part l'autor, absent».

Encara un tercer pròleg vaig escriure, aquest destinat a les seves *Poesies completes*, pòstumes i en dos volums, publicades a Lleida per

l'Institut d'Estudis Ilerdencs, el 1984. El vaig titular *Jaume Agelet i Garriga, poeta essencial*, i hi anava com a introducció. Vaig intervenir a la confecció del llibre, però no pas en l'edició, que de cap manera és crítica, sinó tan sols la reproducció de les respectives edicions de poemaris i poemes per ordre cronològic. Ja diré més endavant la cura que posava Agelet a rectificar lliçons errades després de la publicació dels llibres o que eren errors flagrants d'impressió. Aquest meu darrer pròleg o introducció estudia els aspectes coneguts de la seva biografia, la del poeta, fa la crítica demorada dels continguts dels diversos poemaris apareguts i la síntesi global de la personalitat poètica que els escriví, tot subratllant el caràcter d'aquesta poesia fet d'essencialitat, universalitat i autenticitat. Aquests dos volums, de molt interès i testimoniatge de tot un procés llarg d'escriptura compromesa amb una personalitat poètica prou ben definida, tanmateix restaren confinats en els magatzems de l'editorial que els publicà i no transcendiren al públic per manca de mitjans de difusió, com és la distribució a les llibreries públiques del país. Recordo només una crítica apareguda —i voldria equivocar-me— del llibre en qüestió, escrita per Pere Gimferrer i ben encertada, feta damunt els dos volums que em demanà l'esmentat crític i que jo li vaig proporcionar. El fet, com veurem, és simptomàtic del tancat localisme que es pot produir, i massa vegades es produeix, per tal com menysprea la difusió d'obres mereixedores de molta més bona sort i més universalitat.

És a través dels dos primers pròlegs que vaig fer coneixença amb Jaume Agelet i Garriga i es produí una relació d'amistat i deferència entre nosaltres dos. Aquesta relació fou gairebé tota epistolar. Dic «gairebé» perquè amb Agelet ens vam veure personalment una sola vegada, que vam dinar junts en una ocasió que recordo amb afecte. Era l'estiu de 1954, segons que em sembla recordar, abans d'aparèixer l'*Obra poètica (1924-1955)* de Jaume Agelet, precedida pel meu pròleg indicat. No fou pas abans, el 1953, amb motiu de la publicació de *Pluges a l'erm* i el meu primer pròleg. Jaume Agelet era una persona molt alta i robusta, d'una gran senyoria, d'una admirable discreció i d'un tracte exquisit. Dinàrem, parlàrem de poesia, de la seva i la de Joan Maragall especialment, a qui Agelet tenia un afecte reverencial i que influïa des dels orígens en ell, de tal manera que hem de considerar la poesia

d'Agelet com la darrera manifestació, a les lletres catalanes, de la poesia francesa simbolista, en tant que Maragall en fou la primera de tots els poetes catalans. Transcorregué el temps ràpidament, de tal manera que ens alçàrem de taula dues hores més tard. No el vaig veure ni hi vaig parlar directament mai més, però sí per escrit, epistolàrment.

La correspondència entre ambdós s'inicia el 8 de juny de 1953 i s'estronca el 8 d'octubre de 1956, segons les lletres que conservo al meu arxiu i que considero que són tantes com les que m'escriví, en un total de quinze. Ignoro per quines causes vam deixar d'escriure'ns.

Amb la primera carta em regracia «pel bellíssim pròleg» que vaig escriure per a *Pluges a l'erm*. Em diu, entre altres coses: «Heu descobert aspectes dels meus versos per a mi insospitats que ara, després dels vostres tan amables comentaris, se'm revelen autèntics», i «M'hi trobo bé en la vostra companyia, doncs conec els vostres dots de veritable poeta i conservo un record fervent de la vostra obra lírica», amb la qual frase es refereix a l'edició de la meua *Obra poètica*, publicada a Barcelona per Editorial Selecta el 1951. D'altra banda em dóna permís per incloure alguns poemes seus a l'antologia titulada *Llibre del mar*, que jo publicaria a Barcelona per la mateixa editorial el 1953. I m'adjuntava les correccions de poemes de tema mariner i les errades importants que havia observat a l'edició recent de les seves *Pluges a l'erm*.

En una altra carta, del 12 de juliol del mateix any 1953, datada a Madrid, em comunicava que fa temps que està fent una revisió profunda de la seva obra poètica en general i en particular per cada poemari ja imprès, «preparant», diu «la publicació de la meua obra», i afegeix: «Les composicions entren en la dansa i en surten sense saber ben bé les raons». Em diu, d'altra banda, que pel fet d'haver inclòs un poema determinat al meu *Llibre del mar*, «em decideixo a incloure aquesta composició en el volum que preparo».

Des d'Àvila estant, el primer de setembre del mateix any, em comunica que ha ajornat la seva anada a París a causa de les vagues que allà hi havia. No ha llegit encara el *Llibre del mar* que li havia tramès a París, per les causes indicades. Em diu: «Tinc també grans desigs de fer la nostra coneixença personal i de parlar dels nostres problemes literaris». I em confessa, molt dolgut per l'estat deplorable a la seva ciu-

tat, Lleida, que, en realitat, era l'habitual, tristament, a tot Catalunya: «Vaig ésser a Lleida l'any passat. Impressió depriment. Fa tristesa veure tants catalans enterrar la llengua com si fos una nosa».

Tornat a París, en carta del 23 de setembre d'aquell any, m'acusa recepció del *Llibre del Mar* que li vaig enviar, amb elogis, no sé si excessius, però que vaig agrair moltíssim. Hi parla, en resposta a unes paraules meves d'una lletra anterior, de la indiferència del públic envers la nostra literatura, i se'n queixa també.

Em desitja bones festes de Nadal i cap d'any des de París amb una carta afectuosa del 12 de desembre de l'any indicat, i diu que ha estat a Barcelona i li ha estat impossible de comunicar-se amb mi. Em parla de la col·lecció «Signe», que jo dirigia aleshores, i el seu desig de publicar-hi un llibre de poemes que acaba d'escriure, «probablement el darrer», hi comenta. Sent el pas dels anys i això el preocupa i pensa que pot no produir més poesia ni publicar-ne, per tant. Per raons diverses que ara no vindrien al cas, el llibre d'Agelet no es va poder publicar dins la indicada col·lecció.

Des de Jaca em va fer una altra lletra, datada el 25 d'agost de 1964, on parla amb plaer de la nostra coneixença personal. Li havia enviat la meua obra *La nit de Sant Joan*, publicada per Editorial Barcino el 1952; m'ho agraeix i en fa comentaris elogiosos. Parla d'una conversa que tingué amb Tomàs Garcés a propòsit de la redacció del pròleg a la seva *Obra poètica (1924-1955)*, repetidament citada, del qual diu que el poeta Garcés me'n parlaria més endavant. Confessaré que m'hi vaig oferir i sé que Agelet acceptà complagut. Em parla de Sallent del Gállego, on passava bona part de l'estiu, i subratlla que «Allí les muntanyes són prodigioses, impressionants». Ja hem parlat de l'impacte que feia aquest paratge pirinenc en la poesia d'Agelet.

Des de París m'escriu una lletra datada el 15 d'octubre de l'indicat any 1954, de la qual extrec aquests passatges desencisats i preocupants: «Fa temps que no escric. Em sembla que no escriuré mai més. No se m'acut res. Prou sé que molts, estroncant-se una veu, han anat amb esforç i voluntat a cercar-ne una altra com féu Yeats. No sóc dels que cerquen, ans sóc dels que esperen. Ja sé també que aquests no són camins nous, sinó vells camins». D'aquest paràgraf tan dens, jo en subratllaria una frase paradigmàtica de la creació poètica i del mè-

dium, que és el poeta, i la seva actitud davant el fet de la recepció divina del numen. És aquella que diu: «No sóc dels que cerquen, ans sóc dels que esperen». Em parla també dels seus llibres ja del tot exhaurits, *La tarda oberta* i *Hostal de núvols*, feia ja anys editats. En fa el següent comentari, il·lustratiu de la seva sensibilitat davant la crítica: «Per un grapat de circumstàncies són llibres poc coneguts, especialment el primer. Quan els crítics en parlaren fa prop de trenta anys, alguns d'ells, no tots, donaren massa importància a detalls no literaris: l'haver estat imprès a l'estranger i haver emprat l'autor la llengua vernacla, vivint fora de la terra. Si això darrer pot sorprendre, més o menys, en algun moment de la història, no veig el que tenia de sorprenent en aquella època». Em parla també de la seva *Obra poètica*, que ja havia lliurat a Tomàs Garcés per a la impressió a l'Editorial Selecta, i em diu que ha donat ordres que se suprimeixin cinc poemes de llibres anteriors, i m'anuncia altres possibles supressions encara; a més, farà petites esmenes que s'hi publicaran. Aquesta autocrítica i el rigor que posava en la transparència dels poemes són notes distintives de l'autoexigència d'Agelet.

Em torna a felicitar el Nadal i el cap d'any des de París, el 20 de desembre de 1954. Jo l'havia animat molt a tornar a escriure poesia. Em respon que aquesta necessitat de poetitzar, «Si ve, vindrà sense adonar-se'n massa. En la meua obra no hi fa gaire paper la voluntat. Aquesta, però, no em manca».

Li vaig trametre una còpia del meu pròleg a la seva *Obra poètica* i me n'acusa recepció en carta del 5 de febrer de 1955. Si en diverses cartes d'Agelet es prodigava en elogis a la meua poesia i en la meua crítica, aquí el panegíric és ultrat, en gran part motivat per la gratitud. Hi ha algunes notes interessants, en aquesta lletra, com el comentari: «Li diré que m'ha interessat molt especialment el fet d'haver subratllat la part de misteri que vostè veu a la meua poesia. Sense aquesta part de misteri, no seria potser més que poesia sensorial». Al final de la carta anota errades d'impremta a l'edició d'*Obra poètica* i em prega que en prengui esment i que corregeixi el meu exemplar.

Encara insisteix en correccions així, pulcre i rigorós com era, en una carta de pocs dies després, datada a París el 14 dels indicats mes i any.

Li he anunciat la pròxima aparició d'un llibre meu i em diu diverses coses sobre traduccions al francès, en carta de París del 24 de març de 1955.

Ha rebut els exemplars que li pertoquen de la seva *Obra poètica* i es queixa de l'únic error d'impressió que hi ha trobat, és a dir, «minestra» per «finestra», i pensa que a hores d'ara no hi haurà res a fer, però, en tot cas, ell personalment mirarà de corregir-lo en cada exemplar que regalarà a amics i a diversos compromisos. Tot plegat, en lletra de París del 21 d'abril de l'esmentat any 1955.

El 30 de juny de l'expressat any, des de París, m'escrivi una carta de compliment personal, com d'habitud. Li dol que no m'hagi arribat encara l'exemplar dedicat signat de la seva *Obra poètica*, assenyala encara dues errades d'impremta i m'assegura la tramesa aviat, des de París, d'un llibre que li vaig encomanar. És plany, com altres vegades, que no hàgim tingut una altra avinentesa de veure'ns a Barcelona.

Em felicita el Nadal i em desitja un bon any nou, en carta de París del 21 de desembre de 1955. A més, em parla de la seva estada als Pirineus de Lleida i dels seus viatges per terres castellanès i em proposa, una vegada més, que em decideixi a visitar-lo a París.

La darrera carta que tinc d'Agelet i Garriga és datada a París el 3 d'octubre de 1956. M'acusa recepció d'un exemplar del llibre que vam publicar el doctor Carles Cardó i jo a Madrid, *Tres estudis sobre literatura catalana* (Ediciones Rialp, 1955), i diré, amb tota la immodèstia del món, que em va fer un elogi entusiàstic de la meua participació en aquell llibre, destinada a historiar críticament la poesia catalana contemporània. Agelet hi diu, per exemple: «Agraeixo de veure l'estudi que dedica a la meua obra i el seu to generós. No sempre es troba entre les noves generacions la tendència a ocupar-se, amb la necessària ponderació, de l'obra de les que ja no ho són. Els que comencen el camí creuen sovint que la poesia neix amb ells i els vells creuen també, sovint, que amb ells acaba. Al fer crítica cal col·locar-se en la posició que vostè adopta: pesar el que porta cada moment». Afegeix tot seguit: «Els seus judicis crítics van molt endins de les obres que estudia i són dels més reeixits que jo conegui sobre la nostra lírica. Ha sabut veure en totes les direccions els seus aspectes. La seva condició de poeta li fa llum en el camp de la crítica. No pot haver-hi

una llum més eficaç quan es parla justament de poesia». Afegeix encara: «Molt bell, molt pregon el seu estudi sobre Maragall, sobre el que ha representat i representa. La descripció del clima en què visqué i del corrent literari que, en els seus darrers anys, es separava del seu, comptarà i molt en la nostra història literària. He trobat excel·lent el que diu del poema *El comte Arnau* i més encara la manera de veure el *Cant espiritual*». I, a més: «M'ha interessat molt especialment el que diu sobre les noves generacions». Després em parla d'Amsterdam i Rotterdam, on assistí a una exposició irrepètible del pintor Rembrandt. I acaba recordant la nostra entrevista d'anys enrere a Barcelona i desitja que s'escaigui una altra avinentesa.

No n'he sabut res més epistolament i em sap greu, perquè jo he admirat durant anys i admiro el poeta i he sentit un gran afecte per l'home, íntegre i digníssim, intel·ligent i pulcre en l'edició dels seus versos. El seu record sempre anirà amb mi.

JOSEP ROMEU I FIGUERAS